

IRODALMI SZEMLE.

Székelyföldi gyűjtés.

Gyűjtötte és szerkesztette *Mailand Oszkár*. Kiadta a Kisfaludy-társaság 1905. (A magyar népköltési gyűjtemény VII., az új folyam IV. kötete.)

A múlt század első évtizedeiben a politikai áramlatok erősen előtérbe tolták a nép iránt való érdeklődést, melyet a magyar irodalom átöröklött hagyományai miatt is lelkesedéssel támogatott és ápolt. A törvényhozói alkotások sorra tágitották, majd lerombolták a rendi alkotmány falait, hogy az elnyomott néprétegek a jogtalanságból felszabaduljanak, az irodalom pedig felfedezte a népköltészet ismeretlen kincseit és ezeknek erejével újjáalakította nemzeti költészetünket. Így lettek meg a népköltési gyűjtemények első kötetei. Ez a munka nem állhatott meg a kezdő lépéseknél. A felkeltett érdeklődést táplálni kellett. A mindinkább terjedő művelődés idővel sarkaiban kezdette megingatni a néplelkület szüzi tisztaságát s megfosztani attól a költői erőttől, mely naiv és bölcselati megnyilatkozásait szülte s azért önkénytelenül állottak elő egyesek, a kik pusztulás elharapódzása előtt iparkodtak mindent megmenteni, a mi megmenthető. Másrészt pedig a lélektani tudomány új útakra lelvén, megteremtette egy egészen friss ágazatát, a néplelektant, mely viszont a tudományos néprajznak adott életet. Nálunk, a hol annyi nemzetiség, a hegemon fajtának, a magyarnak pedig annyi vonzó sajátossága izgatja az érdeklődést, az új néprajzi mozgalom hatalmasan felvirágozott s elismerésre méltó eredményeket aratott. A nép összes sajátosságait és nemcsak azokat, a melyek költészetében nyilvánulnak, rendszeresen gyűjtve és vizsgálva nem a népdalra fekteti a fősúlyt, de viszont nem is mellőzheti azt. Így — részben a múlt századok közmondás- és mesegyűjteményeire is támaszkodva, részben a történeti és nyelvészeti tudomány megújulásával kapcsolatos mitologikus és ősművelődési tanulmányok sugallatain elindulva — a néprajzi tudomány a néplelek egész területére kiterjedő gyűjtést és vizsgálódást folytat, de részint újból felhívja a figyelmet arra, a mi az ő kutatásainak csak egyik töredékét alkotja, a népdalra, az esztetikai tanúságoknak eme kiapadhatatlan forrására. Ennek kell tulajdonítanunk, hogy a népdalra az etnografusok mellett újabban mások is szemet vetettek. A Kisfaludy-társaság ismét felvette azt a fonalat, melyet az Arany-Gyulai népköltési gyűjtemény III. köte-

tével elejtett. A népköltészet alkotásainak gyűjtése egykor, mint a költészet vezető testületének vállaira, ő reá hármlott egészen s ma is, a hagyomány erejénél fogva, a költészet elsekélyedése korában, a gyűjtés lehetőségének utolsó óráiban legfőképen az ő kötelességét alkotja. Örömmel tapasztaljuk, hogy a Kisfaludy-társaság ennek a feladatnak megfelel derekasan s az idők parancsához híven etnografusokra bizza annak keresztülvitelét. Ime az eredmények: Két kötetben kiadta *Sebestény Gyula* dr. regős-gyűjtéseit, közrebocsátotta *Vikár Béla* dr. somogy megyei gyűjtését. Kevéssel ezelőtt megjelent *Mailand Oszkártól* a „*Székelyföldi gyűjtés*“, az új folyam IV. köteté.

Mailand Oszkár hívatott volt arra, hogy a székelyföldi népköltészet még ki nem aknázott termékeit felkutassa és összeállítsa. Az etnográfia teréről több érdemes dolgozatát ismerjük, főleg az oláh nép mitoszát, szokásait világította meg szerencsésen. A Kisfaludy-társaság megbízásából már régebben gyűjtötte az oláh népköltészet hunyadmegyei dalait, balladáit és meséit, s rendkívül gazdag gyűjteménye alapján érdekes párhuzamokat és kölcsönhatásokat mutatott ki a magyar és oláh népköltészet köréből. Kár, hogy ez a gyűjteménye mindezüdig nem jelenhetett meg, pedig a népdalok összehasonlítása szempontjából, a mi az etnografia egyik még végre nem hajtott, érdekes feladatát teszi, okvetetlenül szükséges volna nyilvánosságra bocsátása. Ilyen előzmények után természetes volt, hogy kipróbált gyűjtő hitelére támaszkodva a Kisfaludy-társaság Kriza János, Orbán Balázs, Benedek Elek és Sebesi Jób gazdag gyűjtései daczára, három évben egymásután (1901—1903) megbízást adott Mailand Oszkárnak, hogy a székely költészet leartott mezejéről a még összegyűjthető, mellőzött vagy észrevétlenül maradt kálászokat összeszedje, megrostálva és kritikailag elemezve közrebocsássa. Mailand Oszkár előttünk fekvő köteté jelességeivel élénken tanúsítja, hogy a megbízatásnak hívatott készséggel, lelkiismeretesen és szorgalommal megfelelt. Pedig jelentős nehézségekkel kellett küzdenie. Bevezető soraiban néhány érdekes megjegyzést tett ezekben a népdal természetére vonatkozóan is; kimutatja azt a szomorú körülményt, hogy a székely nép lelkületébe az oláh és szász hatások már erős beözönlésben vannak. A kisdedovó intézetek, az iskolák, a szaporodó félművelt elemek a költészeti termelő erő ősi vonásán sokat rontottak. A kenyér után való küzdelem vándorlásokra készíti a székely népet és sok idegen hatással tölti meg a visszatérők lelkét, a mi szintén a népköltészet naivitásának és eredetiségének rovására írható. E körülmények nagy óvatosságra, szakadatlan összehasonlításokra kényszerítették a gyűjtőt, és a kezdetől rajta uralkodó pessimismustól csak lassan-lassan szabadították meg. És sajátságos, hogy az eddigi nagy gyűjtések után, a szemmel látható rombolás daczára, mely a székely lelkületben pusztít,

Mailand Oszkár küldetése nem várt nagy numericus eredménnyel záródott. A gondos rostálás után, melylyel minden felerészben gyanús színezetű vagy technikájú dolgot eldobott és némileg hamis hangulatút a „késes népdalok“ csoportjába sorozott, mégis 18 balladaszerű, 274 szerelmi, 49 elegikus érzelmű, 125 katona, 107 gúnyolódó, 22 átkozódó, 68 vegyes, 35 késes népdalt, 9 köszöntő és lakodalmi verset, 1 verses levelet, néhány táncz-szólamot és 12 mesét tehetett közzé. Ha hozzátesszük, hogy aránylag nem is nagy területen, Udvarhelymegye északi részén, a Kis-Küküllő- és Nyárádméntén, a Maros felső folyása vidékén, a Mezőségeen az Aranyosig, Alsó-Fehérmege nyugati részén, Előpatak vidékén és a dévai székely szolgálgaemberek között végezte gyűjtéseit és azt is mindössze a szün-időkben, elismeréssel kell illetnünk Mailand Oszkár szívósságát és leleményességét, melylyel ilyen gazdag anyagot tudott az elkallódástól megmenteni.

Fájdalom, a költői erő és szépség tekintetében nem találunk már annyi értékes darabot benne, mint a régebbi gyűjteményekben. A mesteri alkotások a gyűjtések elején közkinccsésé váltak, hiszen szépségükkel mintegy felkínálták magukat a közlésre. A mai időkig kevés maradt észrevétlenül belőlük. A késői gyűjtő számot is vetett ezzel a körülménnyel s örömmel vette, kellett is vennie, a másodrendűt. A mit az újabb idők termeltek, arról úgyis tudta, hogy a rokkantabb képesség szülőttei s csak a teljesség érdekében és az idők magyarázóiként becsesek. De fáradtsága azért még sem járt minden esztetikai öröm nélkül. Egy néhány gyöngynek is birtokába jutott. A balladák között „Szöcs. Mari“ című az e nemű ismeretes változatok között a legszebb. „A kendi molnár leánya“ románcz az ő két rövid versszakával, egyike e nemű legszebb költeményeinknek; belső és külső szerkezete egyaránt jeles.

A kis-kendi faluvégen malom van
A malomban víg muzsika, zene van:
Kendi molnár Julis lánya
A menyasszony-tánczot járja,
Tánczoltatják kendi molnár lányát:
Juliskát.

A kis-kendi faluvégen malom van
Az udvaron kiterítve halott van.
A koporsó fedelére
Ráborúl a falu népe.
Úgy siratják kendi molnár lányát:
Juliskát.

A magyar népdal ősi szép gondolatritmusának és festőiségének is megkapjuk egy-egy tanulságos példáját. Ez a rövidke dal hathatósan bizonyít állításunk mellett:

Nyisd ki rózsám ablakodat	Ne csak egyet, hanem kettőt,
Nyújtsd ki azon a karodat,	Én vagyok a te szeretőd.

És a vele rokonságban álló emez pedig megerősíti, szépségben, bájbán osztozkodván vele:

Nyisd ki babám ablakodat
Gombold ki az ingujjodat
Nyujtsd ki rajta a karodat,
Karod után ajakodat
Azután meg jer ki magad.

Még több ilyen becses szemelvénnel lehetne tanuskodni a mellett, hogy a megváltozott körülmények közé jutott, az igazi aratás után járó gyűjtő is még sok szép alkotásra tudott a nagyszámú másodrendűek sorában bukkani. Bemutatott meséi pedig, melyeknek mindegyike eredeti, ötletes és érdekes, azt bizonyítják, hogy a székely költés e nemében még gazdag anyag lappang szerteszt és az eddigi gyűjtők még keveset tudtak feljegyezni belőle. Miután a mese megszerzése az idegenből jövő gyűjtőnek a legnehezebb, mert egy-egy dal elmondására még aránylag könnyen, egy hosszabb lélekzetű mesének előadására már nehezen nyílik meg a nép fiának szája, a nép között állandóan lakó tanultabb elemnek, papnak, tanítónak, jegyzőnek kellene a mese-anyagot a pusztulástól megmentenie. Fájdalom, az érzék erre még mindig nem fejlődött ki a „hegyek mögött“.

Mailand Oszkárt azonban nemcsak a fáradságos és leleményes gyűjtéseért illeti elismerés, hanem az összehordott anyag gondos és szakszerű editiojáért is. Az egyes csoportokban bizonyos rendszer, alap gondolat szerint sorozta egymás mellé a gondolati rokonságban álló dalokat. Például a szerelmi dalokat, a megismerkedés, a megszeretés, a szerelemre készítés, a szerelemről való felfogás, a szerelem megnyilatkozásának módja, a szeretett lény ecsetelése, a féltékenység, csalódás eszméi szerint különítette el. Gazdag és megbízható kommentárral és magyarázó feljegyzésekkel is kísérte a költeményeket, rámutatva a már ismeretes, közreadott darabokkal való hasonlóságokra, változatokra, megvilágítva egy-egy népszokás vagy kifejezés természetét, jelentését, hogy ezt megtehesse, a népköltészet eddig publikált temérdek anyagát áttanulmányozva, nagy munkát kellett végeznie. De egyszersmint elkerülte a gyűjtők úgyszólván természetes sorsát — nem igen adott ki olyat, a mit mások már közkincesé tettek.

Örömmel adtunk hírt az új vállalat és benne az új kötet megjelenéséről. A nép megint kiállott a politika küzdőhomokjára, hogy jogokat vívjon ki magának. Most azonban olyanért küzd, a mivel meg akarja tagadni azt, a mi az igazi nép költészetében megragadó: a nemzetiség és költői erő szépségét. Ezt kell megmenteni, míg a lelke nem válik nemzetközivé. Reméljük, hogy Mailand Oszkár szívós gyűjtő és feldolgozó tehetségeit, nagy szorgalmát és tanulmá-

nyát a népköltészet barátai és hívei ezután sem fogják nélkülözni. Dícséret illeti a Kisfaludy-társaságot, hogy ezt a derék munkást sorompóba állította, hogy a félbehagyott vállalkozást vele és másokkal újra megkezdette.

Krenner Miklós.

Gróf Kuun István költeményei.

Azt mondják manap, hogy az expresse vasút és a villanyvilágítás korszaka nem kedvez a költészetnek. Hogy ma szerelmes diákok és fodrász legények, no meg a vén leányok érdeklődnek a poéták iránt és hogy az egész költői társaság nem olyan érdekes és gazdaságos, mint egy iparos szakszervezet. Erre a nagyképű, pózoló és kevés értékű kijelentésre azonban könnyű rá-czáfolni. Rá-czáfolnak első sorban a poéták, kikből ma talán több is van a kelleténél. Rá-czáfol az évente megismétlődő dús termés, mely bizonyossága annak, hogy az álmokat nem lehet megölni és hogy a dal muzsikája, örök csengése, megnyilatkozása a szívnek. Éppen azért a költőket tartsuk kiváltságos lényeknek, kik éppen azért izgató lelkűek, tanulmányozásra érdemesek, mert érzéseik tolmácsolásában különböznek kortársaiktól. Gróf Kuun István ne azért érdekeljen, mert nagy vagyona hágott rá, talán könnyelműsége, talán mostoha sorsa az életét hasonlóvá tette a földön való szomorú bolygáshoz, hanem mert azt a bánatot, örömet, gyűlöletet és szelid érzéseket, melyek lelkén átviharzottak, nem lóversenyeken mondta el barátainak, kaszinókban kártyapartnereinek, hanem bánatosan csengő-bongó versekben a nagyközönségnek. Szegény gróf Kuun István nem tudom hogy állt ő a kiadókkal és szerkesztőkkel, meg volt-e az az öröme, hogy egy-egy fölvilanog gondolatát, szép és költői ruhát nyert érzését elbocsáthatta-e a megismerés országútján? Ha ebben sem kedvezett neki az élet, igazán lehet sajnálni, hogy egész poétasága, könyve, dícsősége, posthumus-számba jön s nem örülhet a költő annak, a mi neki annyi könyhullást, szomorúságot, álmatlan éjszakát okozott. A mint könyvét olvasom, megelevenedik a költő alakja. Az első impressióm, hogy a költőben nemesszívű ember emberiesen érző lelke szunnyadozott. Általában véve keveset dalolt, jól is tette, mert a hosszú érlelés, a „nonum prematur in annum“ használt a verseknek s mindig jobb kevesebb jót, mint sok selejttest összeírni. Szíve a szelidebb, érzékenyebb, lányosabb témák felé csábította, azonban a verse soha sem teszi azt a benyomást, mintha azért írta volna meg, mert ebéd után a fekete kávé mellett borzasztóan unalmas volt az időtöltés. Bizony érezzük, hogy itt-ott mélyen leszántott a gazda, a ki pedig keményen megmarkolja az ekeszarvát, annak kigyöngyözik a homloka. Különösen a bánat hasogatta szívét, s a sötét és kétségbeeső resignatio ihlette bágyadt szírmú dalocskák olyanok, mint forró, röpké sóhajok. Keveset dek-